

Далиборка Б. Шкипина¹
 Универзитет у Источном Сарајеву
 Филозофски факултет Пале

УДК 371.13(497.16)“1970-1980“
 DOI: 10.7251/RAD1920105Ѕ
 Прегледни рад

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ НАСТАВНИКА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ НА ПЕДАГОШКИМ АКАДЕМИЈАМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 70-ИХ ГОДИНА 20. ВИЈЕКА

Друштвено-културни и техничко-технолошки развој друштвене заједнице, почетком седамдесетих година 20. вијека у Босни и Херцеговини, условио је и промјене у образовању учитељског кадра. Учитељске школе више нису могле формирати профил наставног кадра, јер су, како наводе неки аутори, стагнирале и заостајале у погледу савременог општекултурног образовања и одговарајућег стручног педагошко-психолошког и дидактичко-методичког оспособљавања. Поред осталих република у бившој Југославији, Закон о оснивању педагошких академија донијела је и Скупштина Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. Мјеста у којима се оснивају педагошке академије у Босни и Херцеговини била су: Сарајево, Мостар, Бања Лука и Тузла. Број учитељских школа се с временом смањивао тако што су неке прерасле у гимназије, а неке у педагошке академије. Такође, извршена је и замјена назива *учиџељ* новим називом *наставник разредне наставе*, а посљедњих година и тај назив је замијењен називом *професор разредне наставе*, јер се посљедње деценије 20. вијека прешло на високо тј. факултетско образовање учитеља.

Циљ рада је да се сагледају и анализирају основни разлози за оснивање педагошке академије и подизање учитељског кадра са средњег на виши ниво образовања, као и да се представе основне карактеристике педагошке академије, њене предности и недостаци у професионалном образовању наставника разредне наставе.

Кључне ријечи: наставник разредне наставе, педагошка академија, Босна и Херцеговина

¹ daliborka.skipina@ffuis.edu.ba

РАЗЛОЗИ ЗА ОСНИВАЊЕ ПЕДАГОШКЕ АКАДЕМИЈЕ

У складу са промјенама које су се дешавале у друштву, у другој половини 20. вијека појавила се потреба за побољшањем квалитета образовања учитеља као и нивоа њиховог образовања, па се тако после 60-их година у социјалистичкој Југославији, а самим тим и у Босни и Херцеговини (1969), оснивају педагошке академије у двогодишњем трајању које, поред осталог, оспособљавају учитељски кадар за основне школе.

Педагошка академија била је виша школа за образовање наставника за основну школу, организована на начелима друштвеног управљања (Pedagoška akademija, 1962).

Савезни завод за проучавање школских прилика и просвјетних питања у Београду крајем 1958. године дао је задатак формираној комисији својих сарадника да студијски прикаже различите могућности организовања вишег и јединственог система образовања наставника основних школа, те је тако крајем 1959. године објављена опширнија документација о образовању наставника основне школе (Pedagoška akademija, 1962). Годину дана касније, 1960. године, *Савезни завод за проучавање школских и просвјетних прилика* објавио је монографију под насловом *Образовање наставника основне школе*, у којој су наведени разлози за увођење вишег и у основи јединственог система образовања наставника основних школа, односно за увођење педагошке академије (Pedagoška akademija, 1962). Неки од наведених разлога били су све бржи темпо развоја технике, привреде и социјалистичких друштвених односа у земљи. Културно-просвјетни и политички рад наставника у условима друштвеног самоуправљања и разгранатог система образовања одраслих стављао је пред наставнике све новије и сложеније задатке, и од њега се тражило много више знања и вјештина, јер за друштвено дјеловање и за правилно васпитање дјеце у тако динамичним условима потребно је да наставник има опште научно и друштвено образовање и што бољу педагошко-методичку спремност, како теоријску тако и практичну, него што му је то могла пружити учитељска школа.

Како је било потребно да савремено педагошко-методичко образовање наставника буде све напредније и темељније, тако је било неопходно да кандидати за звање наставника основне школе најприје заврше школу другог степена, како би се затим могли посветити интензивном стручном и педагошко-методичком студију за наставнике на начин који одговара зрелијем добу и већим способностима, јер у том случају резултати би били бољи него када стручно и педагошко-методичко образовање стичу у млађем добу и паралелно са општим образовањем.

Такође, један од разлога за касније стручно-педагошко образовање била су дотадашња искуства професионалне оријентације како код нас тако и у свијету, која су показала да преурањени избор занимања, у већем броју случајева, није ни оправдан ни успјешан јер млађа особа у својој петнаестој години живота врло често не познаје своје праве склоности ни способности, а ни тешкоће позива за који се опредјељује. Зато је боље да се избор звања одгоди до завршетка средње школе, јер ће у том случају одлука бити поузданија, а мотивација за студиј и успјешан рад у звању много боља.

Више стручно и педагошко-методичко образовање наставника који ће радити у нижим разредима основне школе по систему разредног наставника, као и оних који ће радити у вишим разредима по систему предметних наставника, био је један од разлога за оснивање педагошке академије. Према дотадашњем систему, први су се образовали само у учитељским школама и тиме су добијали средњу школску спрему и нижи службенички положај него предметни наставници за више разреде који су завршавали двогодишњу или трогодишњу (у НР Хрватској) Вишу педагошку школу (Pedagoška akademija, 1962).

Појашњено је и то да савремена педагогија придаје велики значај васпитању и образовању дјеце млађег узраста – ради развојних потреба тог узрасног доба и ради полагања темеља каснијем васпитању и образовању. Због посебних психолошких тешкоћа у раду с млађом дјецом и због важности развијања чула, култивисања способности посматрања, стварања вјештина и навика, изграђивања јасних основних појмова и због цјелокупног формирања дјечје личности у том узрасту, рад наставника у нижим разредима захтијева много психолошког и педагошког знања и вјештина у извођењу наставе и васпитног рада у школи. Модерне наставне и васпитне методе и различити облици организације наставе, као и употреба модерних наставних средстава, савладавање комплексних наставних и васпитних подручја (нпр., познавање природе и друштва, физичког, здравственог, ликовног, музичког и радног васпитања) у цјелокупној повезаности система разредне наставе с млађом дјецом, веома су сложени и тешки задаци за једног наставника. Није ријеч само о ширини и правилном избору садржаја рада, него и о тежини добро организованог извођења. Ако наставник није довољно образован, он примјењује претежно само један облик рада са дјецом у којем доминира фронтални рад и предавачка метода, што доводи до осиромашења и једнообразности у наставном раду, а што је у директној супротности са захтјевима педагогије и психологије, посебно с обзиром на рад у нижим разредима основне школе тј. на млађем школском узрасту.

Такође, оправданост за оснивање педагошке академије тражи се и у разлогу да јединствена основна школа захтијева не само виши степен образовања за све наставнике који у њој раде него и у главним цртама јединствен систем њиховог образовања. Та јединственост система образовања наставника основне школе огледала се у томе што би сви кандидати за наставнике имали заједнички студиј друштвено-економских и психолошко-педагошких предмета у којем би стекли широку основну оријентацију и упознали задатке и структуру основне школе као цјелине, а диференцијација би се састојала у посебном дијелу студија у којем би се студенти опредјељивали или више за разредну или више за предметну наставу по струкама (Pedagoška akademija, 1962).

Дакле, једна од основних карактеристика педагошке академије јесте та што је она била јединствена установа за образовање наставника основних школа (разредна и предметна настава). „Она им даје једнаке квалификације у погледу њихова друштвеног и правног положаја и у погледу обављања њихових одгојних задатака у основној школи без обзира на њихову ужу стручну квалификацију.“ (Pedagoška akademija, 1962, str. 28)

Један од главних задатака педагошке академије био је да развија културу рада својих студената и пробуди у њима интересовање и потребу за сталним усавршавањем, како би се у пракси развијали упоредо са напредовањем науке те самоиницијативно и стваралачки прилазили васпитним и образовним задацима и успјешно их рјешавали. Важност овог задатка је непролазна и треба, свакако, инсистирати на његовој актуелизацији у образовању професора разредне наставе на данашњим учитељским, педагошким и филозофским факултетима.

ОСНИВАЊЕ И РАД ПЕДАГОШКИХ АКАДЕМИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У односу на остале републике бивше Југославије, Закон о оснивању педагошких академија Скупштина Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине донијела је нешто касније, на сједници Републичког вијећа 24. априла 1969. године, број 1086 у Сарајеву, на основу члана 172 Устава Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. Доношењу Закона претходила је сједница Просвјетно-културног вијећа од 18. априла 1969. године (Zakon о pedagoškim akademijama, 1969). Овај закон (1969) садржавао је 20 чланова у којима је прецизирано, између осталог, да је педагошка академија виша наставничка установа која спрема кадар са специјалним стручним, педагошким и дидактичким знањима и способ-

ностима за организовање и извођење савремене и економичне наставе, васпитног и образовног рада. У њему су прецизирани и задаци педагошке академије и то:

1. да образује наставнике за разредну и предметну наставу у основној и специјалној основној школи,
2. да образује васпитаче за предшколске и специјалне предшколске установе,
3. да образује библиотекарe за рад у библиотекама,
4. да организује стручно усавршавање наставника основних и специјалних основних школа и васпитача предшколских и специјалних предшколских установа,
5. да организује разне облике стручне помоћи лицима која желе да ванредним студирањем у педагошкој академији стекну вишу школску спрему,
6. да организује истраживачку дјелатност у сврху унапређивања савременог предшколског и основног васпитања и образовања.

Обим појединих задатака утврђује надлежни орган управљања педагошке академије у оквиру утврђених потреба и својих материјалних и кадровских могућности. Одређено је и трајање студија на педагошкој академији (двје године). У једном од чланова дата је и сљедећа програмска основа дјелатности педагошке академије:

1. програм опште културе који се реализује стицањем и проширивањем знања из природних и друштвених наука и умјетности, упознавањем са основним законитостима савременог друштва и самоуправљања, стицањем знања из области одбране и цивилне заштите, као и путем организованих разних облика друштвеног и културног живота студената,
2. програм посебне стручности који се реализује усвајањем система општих појмова науке и технологије и умјетности из којих се конституишу наставни предмети у основној школи; увођењем у методологију истраживачког рада и стицањем способности за примјену савремених наставних средстава у основној школи,
3. програм педагошких, психолошких и дидактичких знања и способности потребних наставницима за стваралачки, организован, економичан и рационалан васпитно-образовни рад у основној школи, као и за обављање других задатака у области основног васпитања и образовања.

Програмске основе дјелатности за поједине студијске групе педагошке академије остварују се у наставном плану и програму.

Мјеста у којима се оснивају педагошке академије у Босни и Херцеговини прецизирана су у члану 10 овог закона (1969): Педагошка академија у Сарајеву, Педагошка академија у Мостару, Педагошка академија у Бањој Луци и Педагошка академија у Тузли.

У члану 13, у складу са овим законом (1969), одређено је да дотадашње више педагошке школе у Бањој Луци, Мостару, Сарајеву и Тузли престају са радом 31. августа 1969. године, а да студенти виших педагошких студија настављају студије у педагошким академијама по наставном плану и програму Више педагошке школе. Студентима који положи све прописане испите до 28. фебруара 1972. године Педагошка академија издаје диплому о завршеној Вишој педагошкој школи.

У члану 19 пише да се о спровођењу овог закона стара Републички секретаријат за образовање и културу.

Припремање наставника за потребе основних и средњих школа, начин њиховог школовања, потребе и задаци педагошких академија, факултета и високих школа, били су предмет посебног разматрања и дискусије која је вођена на састанку одржаном на Педагошкој академији у Тузли 1971. године, а на коме су, између осталих, присуствовали потпредсједник Извршног вијећа СР БиХ, као и директори свих педагошких академија, декани Филозофског факултета и Високе школе за физичку културу и представници Музичке академије из Сарајева. Тада је и разматрано управо оснивање Одсјека разредна настава на педагошким академијама. О томе свједочи чланак који је објављен у *Просвјетном листу* 1. фебруара 1971. године (Hasanović, 1971).

Као што је већ поменуто, рад педагошких академија у Босни и Херцеговини почео је 1969. године па је тако са радом отпочела и Педагошка академија у Сарајеву.

Први наставници Педагошке академије у Сарајеву били су: Ђуро Сврдлин (педагогија), Мустафа Ајановић (српскохрватски/хрваткосрпски језик), Миливоје Миновић (српскохрватски/хрваткосрпски језик), Смаил Бишчевић (хемија), Станоје Костић (физика), Есад Куленовић (физика), Нада Пивац (ликовно васпитање) и Јосип Стошић (југословенска књижевност).

Од 1969. до 1986. године на овој вишешколској установи образовано је шест профила наставника за предшколски и основношколски ниво образовања и васпитања у оквиру шест студијских група. Студијске групе које су постојале на Педагошкој академији у Сарајеву и на којима су се студенти образовали од школске 1969/1970. до 1975/1976. године биле су: Српскохрватски језик – хрваткосрпски језик и књижевност југословенских народа, Математика – физика, Економика домаћинства – хемија, Ликовно васпитање, Разредна настава и Предшколско васпитање.

На свим студијским групама упис редовних и ванредних студената почео је исте године када је Педагошка академија и отворена, дакле 1969, осим на групи Разредна настава и Предшколско васпитање на којима је упис кренуо нешто касније. За разлику од других република

бивше Југославије, рад учитељских школа у Босни и Херцеговини и Србији трајао је најдуже, до 1972. године, па је и образовање учитеља у учитељским школама трајало све до те године, а од тада се наставља на педагошкој академији.

Школске 1971/1972. године на Педагошкој академији у Сарајеву уписано је на групи Разредна настава 55 редовних и 411 ванредних студената. До 1976. године број уписаних редовних студената износио је 352, док је број ванредних студената био много већи, 1.336. Дипломираних до те године било је 374 (Pedagoška akademija u Sarajevu, 1946–1976).

Од 1986. године наставно-научни рад је реализован у оквиру пет студијских група. Од 1999. године Академија је трансформисана у институцију факултетског типа са називом Педагошки факултет, у оквиру кога егзистирају три одсјека: Одсјек за предшколско васпитање, Одсјек за разредну наставу и Одсјек за културу живљења и техничко васпитање са четворогодишњим трајањем.

Такође, на Педагошкој академији у Тузли и Педагошкој академији у Мостару организована је, између осталих, и Студијска група за разредну наставу чији је задатак био, као и на Педагошкој академији у Сарајеву, да образује наставнике за рад у прва четири разреда основне школе, као и да доквалификује постојећи учитељски кадар са завршеном средњом четворогодишњом (учитељском) школом. С обзиром на то да је прва генерација кренула у зимском семестру 1971. године, први студенти су дипломирали 1973. и то је прва генерација наставника разредне наставе са завршеном вишом школом.

Када је ријеч о уписној политици на педагошкој академији, неки аутори истичу да су међу уписаним студентима у почетку углавном били ученици са завршеном учитељском школом који су, студирајући уз рад, употпуњавали стручну спрему, као и ученици завршених средњих школа, врло често и трогодишњих. Од 1980. године, међу уписаним студентима све је више ученика са завршеном гимназијом и техничком школом (Lukić, 1988).

Рад Студијске групе за разредну наставу Педагошке академије у Бањој Луци такође је почео школске 1971/1972. године. Као главни задаци наставе наводе се следећи (Pedagoška akademija, 1981–1985, str. 5–6):

- да организује и обавља наставно-научни рад за стицање стручне спреме наставника предшколских установа и основне школе;
- да организује и обавља стручно усавршавање наставника основних школа и предшколских установа, у сарадњи са осталим институцијама;

– да се брине о подизању наставно-научног подмлатка, усавршавању наставно-научног кадра и остваривању друштвених принципа кадровске политике;

– да обезбјеђује услове за израду уџбеника, приручника, скрипти и осталих писаних материјала за потребе студената и наставно-научног рада;

– да стално ради на остваривању веће ефикасности студирања;

– да спрема и оспособљава студенте за општенародну одбрану и друштвену самозаштиту;

– да се стално стара о здравственој и хигијенско-техничкој заштити, стручним и друштвеним активностима и физичкој заштити, стручним и друштвеним активностима и физичкој култури студената;

– да непосредно и посредно сарађује са организацијама удруженог рада у области основног и предшколског васпитања, а посебно са циљем усклађивања наставних планова и програма са потребама удруженог рада у области васпитања и образовања;

– да пружа помоћ у остваривању научно-истраживачких пројеката у којима учествују радници Академије;

– да подстиче и развија сарадњу са организацијама удруженог рада у области високог образовања;

– да обавља друге задатке у складу са Законом о високом образовању, друштвеним уговорима, самоуправним споразумима и другим самоуправним актима;

– да са циљем унапређења рада Академије организује научно-истраживачку дјелатност у складу с њеним потребама и на основу програма њене дјелатности.

У Привременом наставном плану за групу Разредна настава на Педагошкој академији у Бањој Луци школске 1971/72 – 1972/73. године налазили су се, као и на Педагошкој академији у Сарајеву, следећи општи предмети: Филозофија и социологија, Психологија, Педагогија, Основи народне одбране и Обавезни курсеви. Поред ових општих предмета, из Привременог наставног плана можемо видјети који су се све предмети изучавали на овој студијској групи као стручни – Српскохрватски језик, односно Хрватскосрпски језик и методика, Основи математике и методика, Познавање природе и познавање друштва и методика, Ликовно васпитање и методика, Техничко образовање и методика, Физичко и здравствено васпитање и методика, Музичко васпитање и методика (Pedagoška akademija Banja Luka, 1971/72 – 1972/73).

Наставни планови и програми Академије заснивали су се на основама марксизма, теорије и праксе социјалистичког самоуправног друштва, а усклађивали су се са друштвеним потребама, савременим научним, технолошким, педагошко-психолошким и културним достигнући-

ма. Научно-наставни процес на Академији се изводио за редовне студенте и студенте који су се образовали уз рад. За редовне студенте то се остваривало путем предавања, семинара, вјежби, консултација, практичног рада, наставне праксе, екскурзија, провјере знања и слободних активности, док се за ове друге научно-наставни процес реализовао путем предавања, вјежби, консултација и разних облика практичног рада у скраћеном облику (Pedagoška akademija, 1981–1985). Број часова предавања и вјежби, као и обим осталих обавеза студената који су се образовали уз рад, утврђивао се наставним планом студијског програма. Тако, из следећих наставних планова за студијску групу Разредна настава од 1973/74. школске године можемо видјети који су предмети били предвиђени, као и број часова, тј. видимо како се изводио научно-наставни процес за редовне студенте, као и за студенте који су студирали уз рад.

NASTAVNI PLAN NAUČNO-NASTAVNOG ODSJEKA RAZREDNA NASTAVA
За редовне студенте

Р. БР.	НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Број часова предавања, вјежби, семинара и консултација у семестру														
		I			II			III			IV			УКУПНО		
		P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K
1	Osnovi marksizma	20	10	30	20	10	30	-	-	-	-	-	-	40	20	76
2	Opštenarodna odbrana	15	15	30	15	15	30	15	15	30	15	15	30	60	60	152
3	Fizičko vaspitanje	-	-	-	-	-	-	8	22	30	7	23	30	15	45	76
4	Pedagogija	57	19	30	30	30	30	-	-	-	-	-	-	55	57	76
5	Psihologija	30	19	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	19	30
6	Pedagogija osnovnoškolskog vaspitanja	-	-	-	-	-	-	35	30	30	19	-	30	54	30	76
7	SH-HS jezik i kultura izražavanja	30	54	30	30	30	30	-	-	-	-	-	-	76	92	76
8	Dječja i pedagoška psihologija	-	-	-	30	19	30	-	-	-	-	-	-	30	19	30
9	Dječja književnost	19	19	30	30	19	30	-	-	-	-	-	-	57	30	76
10	Metodika nastave SH jezika i RTV kulture	-	-	-	-	-	-	57	19	30	57	67	30	114	86	76
11	Osnovi matematike	30	30	30	30	35	30	-	-	-	-	-	-	76	73	76
12	Metodika nastave matematike	-	-	-	-	-	-	30	30	30	30	57	30	76	95	76
13	Poznavanje prirode i društva s metodikom	-	-	-	-	-	-	30	19	30	30	67	30	76	86	76
14	Muzičko vaspitanje s metodikom	19	19	30	19	19	30	19	19	30	-	-	-	57	57	114
15	Likovno vaspitanje s metodikom	-	-	-	-	-	-	30	19	30	19	30	30	57	57	76
16	Fizičko vaspitanje s metodikom	19	19	30	19	19	30	19	19	30	-	-	-	57	57	114

Табела 1. Наставни план научно-наставног Одсјека разредна настава на Педагошкој академији (за редовне студенте) (Pedagoška akademija Vanja Luka, 1973/74)

NASTAVNI PLAN NAUČNO-NASTAVNOG ODSJEKA RAZREDNA NASTAVA
За студенте уз рад

R. Br.	NAZIV PREDMETA	Broj časova predavanja, vježbi, seminara i konsultacija u semestru														
		I			II			III			IV			UKUPNO		
		P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K	P	ViS	K
1	Osnovi marksizma	4	2	7	4	2	7	-	-	-	-	-	-	8	4	14
2	Opštenarodna odbrana	3	3	7	3	3	7	3	3	7	3	3	7	12	12	28
3	Fizičko vaspitanje	-	-	-	-	-	-	2	5	7	1	5	7	3	10	14
4	Pedagogija	11	4	7	8	8	7	-	-	-	-	-	-	8	4	7
5	Psihologija	8	4	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	4	7
6	Pedagogija osnovno-školskog vaspitanja	-	-	-	-	-	-	7	8	7	4	-	7	11	8	14
7	Dječja i pedagoška psihologija	-	-	-	8	4	7	-	-	-	-	-	-	8	4	7
8	SH-HS jezik i kultura izražavanja	8	11	7	8	8	7	-	-	-	-	-	-	16	19	14
9	Dječja književnost	4	4	7	8	4	7	-	-	-	-	-	-	12	8	14
10	Metodika nastave SH jezika i RNK kulture	-	-	-	-	-	-	11	4	7	11	15	7	22	19	14
11	Osnovi matematike	8	8	7	8	7	7	-	-	-	-	-	-	16	15	14
12	Metodika nast. matemat.	-	-	-	-	-	-	8	8	7	8	11	7	16	19	14
13	Poznavanje prirode i društva s metodikom	-	-	-	-	-	-	8	4	7	8	15	7	16	19	14
14	Muzičko vaspitanje s metodikom	4	4	7	4	4	7	4	4	7	-	-	-	12	12	21
15	Likovno vaspitanje s metodikom	-	-	-	-	-	-	8	4	7	4	8	7	12	12	14
16	Fizičko vaspitanje s metodikom	4	4	7	4	4	7	4	4	7	-	-	-	12	12	21

Табела 2. Наставни план научно-наставног Одсјека разредна настава на Педагошкој академији (за студенте уз рад) (Педагошка академија Вања Лука, 1973/74)

Такође, постојали су и допунски наставни садржаји које су чинили следећи курсеви на научно-наставном Одсјеку разредна настава у Бањој Луци:

- курс руковања аудио-визуелним средствима, по 15 часова у току друге године на сваком научно-наставном одсјеку;
- курс примијењене техничке културе, на научно-наставном Одсјеку разредна настава, 15 часова у другој години.

Један од видова наставе на педагошкој академији, па тако и на групи Разредна настава, била је наставна пракса студената (педагошка и методичка). Она је била обавезна за све студенте и обављала се у вјежбаоницама, односно основним школама и предшколским установама (Pedagoška akademija, 1981–1985). На педагошкој пракси, требало је да студенти упознају цјелокупну организацију васпитно-образовног рада и дјелатности основне школе (настава, слободне активности ученика, друштвена, културна, спортска и војно-одбрамбена дјелатност, вањско и унутрашње вредновање, самоуправни и стручни органи), да проширују своја педагошка и дидактичка интересовања и сазнања, вјежбају се у истраживању педагошких појава и примјењивању педагошких и дидактичких знања. Циљ методичке праксе био је да студенти упознају васпитно-образовни процес и вјежбају се у извођењу тог процеса на часовима редовне, припремне, допунске, додатне и инструктивне наставе.

Педагошка пракса на Одсјеку за разредну наставу изводила се током I, II и III семестра у трајању од по пет дана. У оквиру наставних планова и програма за студијске групе на Педагошкој академији, такође се налазио и *Правилник о педагошкој пракси студената разредне наставе и предметних студијских група* (Pedagoška akademija, 1981–1985).

Када је ријеч о улози педагошке академије у допунском образовању и сталном стручном усавршавању наставника, Академија је имала законску обавезу да у сарадњи са заинтересованим организацијама удруженог рада, привредних и других друштвених дјелатности, других самоуправних организација и заједница, организује сталне и повремене облике допунског образовања и сталног стручног усавршавања радних људи са вишом, односно високом спремом ради њиховог упознавања са новим научним и стручним достигнућима (Pedagoška akademija, 1981–1985).

Ипак, оно што је карактеристика друге половине 20. вијека, када је ријеч о школству, јесте управо стални напор усмјерен на реформу основног и средњег усмјереног школства у Босни и Херцеговини. У складу с тим промјенама јавља се и потреба за реформом високошколских организација које припремају наставни кадар. О томе свједочи и елаборат под називом *Средњорочни план развоја Педагошке академије за период од 1981. до 1985. године*, који је објавио Универзитет Ђуро Пуцар Стари Бања Лука, Педагошка академија. У њему видимо да се инсистирало, између осталог, на потреби за образовањем наставника разредне наставе на високообразовним установама тј. факултетима. Предвиђено је да се развој педагошке академије одвија хоризонтално и вертикално, с тим да се под хоризонталним развојем подразумијева отварање нових наставно-научних одсјека у трајању двогодишњег студија, док се под вертикалним

развојем подразумијева преображавање неких наставно-научних одсјека у трајању двогодишњег студија у научно-наставне одсјеке у трајању четворогодишњег студија. У елаборату је наведено да: „Прерастање Педагошке академије у Педагошки факултет је нужност овог тренутка, па би свако заостајање могло довести до успоравања реформе школства у цјелини.“ (Pedagoška akademija, 1981–1985, str. 116). У складу с тим, једна од предвиђених промјена, када је ријеч о одсјеку Разредна настава и образовању наставника разредне наставе, односила се на подизање овог одсјека на ниво четворогодишњег студија.

ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ ПЕДАГОШКЕ АКАДЕМИЈЕ У ПРОФЕСИОНАЛНОМ ОБРАЗОВАЊУ НАСТАВНИКА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ

Од самог оснивања педагошких академија и почетка функционирања новог система оспособљавања кадра за рад у основним школама постављала су се разна питања и често су била на дневном реду многих скупова, организација, стручних тијела, органа и сл., а односила су се на следеће: шта је донијело укидање учитељских школа, да ли је оснивање педагошких академија стварно нови квалитет у односу на претходно стање, да ли су педагошке академије очувале богату традицију учитељских школа и виших педагошких школа, како зауставити регрутовање кандидата са slabим предзнањем и неадекватном мотивацијом за студиј на педагошкој академији као и многа друга питања. Смајкић (1989) наводи да најчешће оцјене које су се могле чути у расправама о овим питањима јесу те да педагошке академије нису никакав нов квалитет у односу на бивше учитељске школе, да је општеобразовни, општестручни и ужестручни ниво оспособљавања наставника које оне дају испод нивоа кадра који су давале учитељске школе и да посебно наставници разредне наставе које дају педагошке академије нису ни на нивоу некадашњих просјечних учитеља. Ипак, Смајкић (1989) тврди да су овакве оцјене најчешће биле паушалне и неосноване на критичкој компаративној анализи предности и недостатака старог и новог система оспособљавања наставника за основну школу, биле су исхитрене и врло често емоционално и субјективно обојене и са великом дозом жала за оним што је прошло. „Вјероватно је то јединствен примјер у реформама система васпитања и образовања, код нас, а можда и у свијету, да се практично није ни конституисала нова институција у систему, дакле, нису се могли сагледати ни први ефекти промјена, а јавља се идеја о преиспитивању постојеће концепције и новим промјенама. Од 1970. год. па до данас, дакле пуних седамнаест година, свака школска година на педагошким

академијама и у широј јавности била је обиљежена дилемом хоће ли ова институција опстати или не.“ (Smajkić, 1989, str. 401)

Свакако да су оваква клима и специфичне околности представљали додатно оптерећење за ове институције које су оспособљавале кадар за дјелатност од посебног друштвеног значаја, али ипак оне су се развијале и кадровски и материјално и организационо, и са мање или више успјеха остваривале сложене задатке које је друштво пред њих постављало. Томе у прилог говори и чињеница да су се педагошке академије задржале и радиле све до деведесетих година 20. вијека када се прелази, барем када је ријеч о образовању учитеља, на образовање учитеља на факултетима, тј. педагошке академије прерастају у педагошки и учитељски факултет. Подизање професионалног оспособљавања свих основношколских наставника, посебно учитеља, на високошколски ниво била је једна од темељних претпоставки за успјешно остваривање сложених васпитних и образовних задатака које ће основна школа имати у будућности (Smajkić, 1996). Јављала се, дакле, идеја о преиспитивању постојеће концепције и новим промјенама.

На потребе за високошколским образовањем учитеља у Босни и Херцеговини указује и то што се образовање наставника разредне наставе (учитеља) на педагошким академијама одвијало на основу двогодишњег наставног плана и програма који се због своје организације није могао реализовати за двије године, тако да је просјечно студиј на педагошкој академији трајао три године. Планом и програмом који је предвиђао три семестра комбинованог теоријског и практичног рада (предавања, вјежбе, семинари, педагошка пракса) и један семестар, дакле четврти, искључиво практичног рада студената (методичка и самостална педагошка пракса), било је врло мало оних студената који су студиј завршавали у року од двије године. Двије године јесу премало времена за професионално формирање у односу на четворогодишње или петогодишње образовање (у учитељским школама), премало је времена за професионалну наставну праксу нарочито ако се зна да учитељ треба да допринесе остваривању крајњих ефеката васпитања и образовања на основношколском нивоу, да стечено знање стави у функцију развоја младих и друштва те да он мора бити образованији и што боље припремљен и оспособљен за такав посао.

Наставни план педагошке академије, смјер за разредну наставу, садржавао је наставне предмете неопходне за развој опште културе студената (филозофија, социологија, страни језик) и српскохрватски језик, математику, педагогију, психологију, марксизам, општенодну одбрану и друштвену самозаштиту, методике наставе (српскохрватски језик, математика, познавање природе и друштва, физичко васпитање, ликов-

но васпитање, музичко васпитање). Из наставног плана су изостављени наставни предмети који, у елементарном виду, чине основу наставних предмета познавање природе и друштва, познавање природе и познавање друштва који се изучавају у разредној настави, зато што су творци овог плана сматрали да су у довољној мјери изучавани у средњој школи (ријеч је о биологији, хемији, физици, географији и историји).

Још један од разлога за прелазак са вишег на високо образовање наставника разредне наставе је тај што су учитељи млађег основношколског узраста били једини профил наставника у васпитно-образовном систему (уз васпитаче у предшколској установи) који у својој струци нису могли стећи високошколско образовање у четворогодишњем трајању, тј. факултетско образовање. Да би то постигли морали су да се преквалификују на тај начин што су завршавали неки од студија на наставничким или неким другим факултетима и тако постајали наставници, односно професори предметне наставе у основној или средњој школи.

Оправданост инсистирања на подизању образовања наставника разредне наставе на високошколски ниво у то вријеме, налазимо у томе што данас четворогодишњи (трогодишњи) студиј за оспособљавање учитеља какав постоји на факултетима, академијама и на свим високошколским институцијама, омогућава студентима да након дипломирања и завршеног основног студија тј. првог степена добију стручни назив професор разредне наставе. Осим тога, омогућено им је даље образовање, као и стручно и научно усавршавање у оквиру специјализације и постдипломског (мастер) студија и стицање стручног назива специјалисте и научног степена магистра (мастера) и доктора наука у области разредне наставе. Свака реформа школства, а посебно обавезног основног школовања, нужно поставља и захтјев за реформу у систему и начину образовања наставника за основне школе.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Једна од основних карактеристика педагошке академије као више школе јесте та што је она била јединствена установа за образовање свих наставника основних школа (разредна и предметна настава). Значајна дјелатност педагошке академије била је оспособљавање студентата за практичан рад, а то се остваривало у вјежбаоницама, односно основним школама, претежно у мјесту рада више школе. Студенти су имали два вида наставне праксе и то: педагошку и методичку, коју су обављали уз помоћ својих професора и наставника-ментора из основне школе. Циљ педагошке праксе био је да студенти упознају цјелокупну организацију васпитно-образовног рада и дјелатности основне школе

(настава, слободне активности ученика, друштвена, културна, спортска и војно-одбрамбена дјелатност, вањско и унутрашње вредновање, самоуправни и стручни органи), да проширују своја педагошка и дидактичка интересовања и сазнања, вјежбају се у истраживању педагошких појава и примјењивању педагошких и дидактичких знања. Циљ методичке праксе био је да студенти упознају васпитно-образовни процес и вјежбају се у извођењу тог процеса на часовима редовне, припремне, допунске, додатне и инструктивне наставе. Осим тога, студенти су били укључени у рад студентске организације и у бројне ваннаставне активности (хор, оркестар, разне секције, клубове и сл.).

Али, од самог оснивања педагошких академија и почетка функционисања новог система оспособљавања кадра за рад у основним школама постављала су се разна питања и често су била на дневном реду многих скупова, организација, стручних тијела, органа и сл., а односила су се на следеће: шта је донијело укидање учитељских школа, да ли је оснивање педагошких академија стварно нови квалитет у односу на претходно стање, да ли су педагошке академије очувале богату традицију учитељских школа и виших педагошких школа, као и многа друга питања. Јављала се, дакле, идеја о преиспитивању постојеће концепције и новим промјенама. Свакако да су оваква клима и специфичне околности представљали додатно оптерећење за ове институције које су оспособљавале кадар за дјелатност од посебног друштвеног значаја, али ипак оне су се развијале и кадровски и материјално и организационо, и остваривале су са мање или више успјеха сложене задатке које је друштво пред њих постављало. Томе у прилог говори и чињеница да су се педагошке академије у Босни и Херцеговини задржале и радиле све до деведесетих година 20. вијека када се прелази, барем када је ријеч о образовању учитеља, на образовање учитеља на факултетима, тј. педагошке академије прерастају у педагошки и учитељски факултет.

Тако се са образовањем учитеља на факултетима у Босни и Херцеговини започело на почетку посљедње деценије 20. вијека, и то у Републици Српској на Учитељском факултету у Бијељини Универзитета у Источном Сарајеву и Филозофском факултету у Бањој Луци Универзитета у Бањој Луци, и на Педагошком факултету у Сарајеву Универзитета у Сарајеву у Федерацији Босне и Херцеговине. Подизање професионалног оспособљавања наставника разредне наставе (учитеља) са вишег на високошколски ниво била је једна од темељних претпоставки за успјешно остваривање сложених васпитних и образовних задатака које је основна школа имала како тада, тако и данас. Нема сумње да сваки развој, напредак и квалитет васпитно-образовног рада основне школе у највећој мјери зависи од начина школовања и способности наставничког кадра.

ЛИТЕРАТУРА

- Zakon o pedagoškim akademijama, Službeni list SR BiH, Sarajevo. Broj 14. 30. aprila. (1969)
- Lukić, Z. (1988). Obrazovanje učiteljskih kadrova. *Osnovno školstvo u Tuzli (istorijski pregled)*. (303–328). Tuzla: IGTR „Univerzal“.
- Pedagoška akademija Banja Luka. Razredna nastava. *Nastavni plan i program Studijske grupe razredna nastava školske godine 1973/74*.
- Pedagoška akademija Banja Luka. Razredna nastava. *Privremeni nastavni plan i program Studijske grupe razredna nastava školske godine 1971/72 – 1972/73*.
- Pedagoška akademija u Sarajevu. Razredni odsjek. *Nastavni plan i program Pedagoške akademije u Sarajevu 1972*.
- Pedagoška akademija. Zagreb: Izdavačko poduzeće Školska knjiga (1962).
- Pedagoška akademija. *Pravilnik o pedagoškoj praksi studenata razredne nastave i predmetnih studijskih grupa*. Nastavni plan i program s izvodima iz Statuta. Banja Luka: Univerzitet „Đuro Pucar Stari“ (1989).
- Pedagoška akademija. *Srednjoročni plan razvoja Pedagoške akademije od 1981. do 1985. godine*. Banja Luka: Univerzitet „Đuro Pucar – Stari“.
- Pedagoška akademija u Sarajevu. *Spomenica – Viša pedagoška škola, Pedagoška akademija Sarajevo (1946–1976)*. Sarajevo.
- Smajkić, S. (1996). Razlozi za visokoškolsko obrazovanje učitelja u Bosni i Hercegovini. U *Edukacija učiteljskog kadra u školskom sistemu*, Zbornik radova sa naučnog skupa održanog 25–26. septembra 1996. (17–240). Zenica: Pedagoška akademija.
- Smajkić, S. (1989). Poslijeratni razvoj sistema osposobljavanja osnovnoškolskih nastavnika u SRBiH i potreba naučne procjene njegovih dometa i ograničenja. U *Zbornik radova sa simpozijuma 100 godina učiteljstva u Bosni i Hercegovini*. (398–401). Sarajevo: Veselin Masleša, i Samoupravna interesna zajednica osnovnog obrazovanja i vaspitanja BiH.
- Hasanović, H. (1971). Za otvaranje odsjeka razredne nastave na pedagoškim akademijama. *Prosvjetni list*, 1. februar 1971. Sarajevo: Organ sindikata prosvjetnih i naučnih radnika NR BiH.

Daliborka Škipina

PROFESSIONELLE AUSBILDUNG DER GRUNDSCHULEHRER
AN DEN PÄDAGOGISCHEN AKADEMIEN
IN BOSNIEN UND HERZEGOWINA
IN DEN 70-ER JAHREN DES 20. JAHRHUNDERTS

Zusammenfassung

Der Autor hat diese Arbeit mit der Analyse der Gründungsgründen der Pädagogischen Akademie begonnen und den Bedürfnissen der Erhebung des Lehrpersonals auf ein höheres Bildungsniveau. Das Ziel der Arbeit war, die Grundeigenschaften der Pädagogischen Akademie vorzustellen, sowie ihrer Vorteile und Mängel bei der professionellen Ausbildung der Grundschullehrer in Bosnien und Herzegowina. Jede Schulreform, besonders die des obligatorischen Grundschulunterrichts, bringt auch Anforderungen an das System und die Art und Weise der Ausbildung der Grundschullehrer mit sich.

Die Pädagogische Akademien haben sich in Bosnien und Herzegowina bis zu den 90-er Jahren des 20. Jahrhunderts aufrecht erhalten, wenn die Ausbildung der Grundschullehrer an den Fakultät beginnt, d.h. die Pädagogische Akademien werden zu Pädagogischer Fakultät oder zu der Fakultät für Grundschullehrer. Trotz der vielen Vorteile und der Qualität bei der Ausbildung des Lehrpersonals, welche die Pädagogische Akademie im Gegensatz zu der Lehrerschule hatte, wurden oft Fragen gestellt, wie: was hat zu der Schließung der Schulen für Grundschullehrer geführt, hat die Gründung der Pädagogischer Akademien, im Vergleich zum vorherigem Zustand, zu einer Qualitätserhöhung geführt, haben die Pädagogischen Akademien die reiche Tradition der Schule für Grundschullehrer aufrecht erhalten, sowie viele andere Fragen. Es kommt, zu der Idee, das bisherige Konzept zu überprüfen, und neue Veränderungen zu fördern. Ein solches Klima und die spezifischen Umstände haben zusätzliche Belastungen für diese Institutionen dargestellt, die das Personal mit einer großen gesellschaftlichen Bedeutung ausgebildet haben, sie dennoch haben sich in personeller, materieller und organisatorischer Hinsicht weiterentwickelt, und komplexe Aufgaben, mit mehr oder weniger Erfolg, gemeistert.

Die Erhebung der professionellen Ausbildung der Grundschullehrer von einem hohen auf ein höheres Niveau, war eine der Grundvoraussetzungen für eine erfolgreiche Verwirklichung der komplexen Erziehungs- und Ausbildungsaufgaben, welche die Grunschule, sowohl

früher, als auch heute hat. So hat die Ausbildung der Lehrer für die Grundschule an den Fakultäten in Bosnien und Herzegowina in den letzten Jahrzehnten des 20. Jahrhundert angefangen, und zwar in der Serbischen Republik an der Fakultät für Grundschulleher in Bijeljina der Universität zu Ost Sarajevo und der Philosophischen Fakultät der Universität zu Banja Luka, und an der Pädagogischen Fakultät in Sarajevo an der Universität zu Sarajevo in der Föderation von Bosnien und Herzegowina.